

projektas

Moterų įgalinimas kovoti už lesbiečių ir biseksualių moterų teises

Lesbietės tada ir šiandien

2011 m. sausio 14 d. LGBT centre įvyko paskaita – diskusija „Lesbietės tada ir šiandien“ Paskaitos metu Kim Fox apžvelgė Lilian Faderman knygą "Odd Girls and Twilight Lovers", kuri įkvepia kelionei laiku atgal į 20-ojo amžiaus lesbiečių gyvenimus ir socialinio – istorinio judėjimo tendencijas Amerikoje. Pristatome renginio santrauką.

1880 – 1900

Paskaitą Kim pradėjo nuo įžangos apie 1880 – 1900 metų laikotarpį. Tuo metu romantinio pobūdžio santykiai tarp vidurinėsios klasės jaunų moterų visuomenėje buvo priimtini ir toleruoti. Tokių santykių demonstravimas pasireiškė per šokius, poeziją, meilės laiškus, pasimatymus. Merginų koledžai rengdavo vidinius šokius. Vis dėlto tokia elgesio laisvė buvo žymiai labiau prieinama moterims iš aukštesnių ekonominių sluoksnių. Moterys galėjo leisti sau persirengti vyrais ir tai nebuvo nepriimtina. Taip elgdavosi net ištekėjusios moterys. Šiuo periodu viešai ėmė rodytis ir pirmosios sąmoningos *butches*. Persirengimas vyru įgavo ir kitokį stiprų atspalvį - tai tapo įrankiu siekti ekonominės bei socialinės laisvės visuomenėje. Skaičiuojama, kad apie 400 translyčių moterų dalyvavo pilietiniame kare. Romantiniai santykiai tarp moterų nevaržomai galėjo reikštis ir tarp prostitučių bei moterų įkalinimo vietose.

Amžiaus sandūroje moterys iš namudinės aplinkos pradėjo veržtis į viešąją erdvę, kur užimamos pozicijos galėjo sąlygoti žymiai daugiau laisvės. Moterys pradėjo burtis draugėn.

Seksologai, siekdami kategorizuoti, tuo metu bandė įvesti atitinkamus terminus, tokius kaip iškrypimas, inversija, sutrikimas. Tai iš esmės buvo tapatinama su žemesniąją socialine klase, degeneracija ar genų defektais. Maskulinizuota išvaizda ypač tarp darbo klasės moterų buvo siejama su aukščiau išvardintais apibrėžimais. Tačiau ir feministės buvo lygiai taip pat klasifikuojamos. Moterys, siekiančios išsilavinimo, karjeros, sportuojančios, įsitraukiančios į politiką, plačiąja prasme išsilaisvinančios iš apibrėžtų vaidmenų, tariamai kėlė grėsmę vyriškumui ir buvo traktuojamos kaip lesbietės.

Vidurinėsios klasės moterys ignoravo seksologijos terminiją, patį lytinį aktą traktavo ne kaip netinkamą/nenormalų, o greičiau lydimą kaltės, kaip masturbaciją ar santykius už santuokos ribų. Jos netaikė sau lesbiečių kategorijos.

To meto grožinėje literatūroje apie lesbietes buvo matoma daug agresijos, kuri ir patvirtino seksologų taikomas sąvokas. Pagal 1892 m. įvykdytą žmogžudystę buvo išleista ne viena knyga, kuri formavo agresyvių lesbiečių įvaizdį (atsakydama į kaltinimus devyniolikmetė A. Mitchell teigė, kad nužudė F. Ward, nes ją mylėjo, o pastaroji atsisakė už jos tekėti). Moterys, kurios taikė sau įgimtos inversijos teoriją, tikėjo gimusios „tarpinės“ lyties. Šeimos bei visuomenės spaudimas neturėjo daug įtakos, jos manė, kad potraukis moterims yra nulemtas dievo arba gamtos ir tai nieko nežeidžia.

Seksologų įvesti terminai ir apibrėžiami davė pradžią lesbiečių subkultūros formavimuisi. Moterys suvokė, kad jos ne vienos. Kai kurios neigė seksologijos teorijas ir apibrėžimus, kai kurios, bėgdamos nuo to, skubėjo tuoktis, o kai kurios per daug apie tai negalvojo.

1920 – 1929

Tai seksualinio išsilaisvinimo periodas. Seksualinė ekspresija ir eksperimentavimai sukėlė maištą. Įsigalėjo Freud'o įvesti terminai – biseksualumas, homoseksualumas.

Šiuo laikotarpiu pasirodė keletas pjesių Brodvėje, lesbiečių tema ėmė populiarėti literatūroje. 1920 m. pasirodė knyga „Oberlin Lesbian Society“, o persirengėlių pasirodymai Madison Garden surinkdavo nemažai žiūrovų (tai daugiausia juodaodžių atliekami pasirodymai). Homoseksualai rado sąlyčio taškų su juodaodžiais Harleme kaip „keistoji“ visuomenės dalis. Šiuo laikotarpiu darbininkų klasės moterys buvo matomos viešojoje erdvėje: smuklėse, kavinėse, valgyklose, pačios pradėjo steigti barus. *Butch/femme* dichotomija įsigalėjo dideliuose miestuose.

Figure 5: Ethyl Waters as a bulldagger icon.

1930 – 1939

Įsibėgėjusi didžioji depresija sutrikdė vidurinėsios klasės lesbiečių kultūros vystymąsi. Vėl išryškėja moterų finansinės (ne)priklausomybės aspektas. Joms dažnai likdavo vienintelė galimybė išgyventi – tai ištekti. Neretai tai būdavo gėjaus ir lesbietės santuoka. Šiuo laikotarpiu buvo itin sudėtinga lesbietėms sutikti vienoms kitas. Santykiai tarp moterų suvokiami kaip „nelaimė“. Pop literatūra vaizdavo lesbietes kaip linkusias į savižudybę, besibjaurinčias savimi, beviltiškas. Lesbietės buvo priverstos slėpti savo tapatybes. Daugybė šnekamosios kalbos žodžių kilo iš įkalinimo įstaigų: *Dyke, bulldyke, bull dagger, drag, gay, trapeze artist (cunnilingus), jockey, mantee, daddy, poppa, husband, top sergeant, wife mama*.

1940 – 1949

II-asis pasaulinis karas subūrė skirtingų klasių lesbietes draugėn ir padarė stiprią įtaką jų subkultūros vystymuisi. Net pačioje kariuomenėje lesbietės buvo toleruojamos. Šiuo laikotarpiu kelnės tapo priimtinos kaip moters aprangos dalis. Rengimosi stilius padėjo apibrėžti butch/femme roles. Moterys kėlėsi gyventi į miestus, dirbti fabrikuose, barai pasidarė labiau prieinami dirbančiajai klasei. Formavosi suvokimas, kad lesbietės tai mažumos grupė, tuo pačiu ir politiškai sąmoninga.

Pokariniu laikotarpiu sustiprėjo visuomenės nepasitenkinimas. Kartu su feministėmis lesbietės buvo traktuojamos neigiamai, o nesuderinamumas su normomis tapo veik kriminalizuotinas. Psichoterapeutai lesbietes matė kaip neįgalinčias pasiekti gyvenimo

pasitenkinimo ar asmeninės laimės. Jaunos lesbietės buvo siunčiamos į psichiatrijos ligonines gydymui. Buvo manoma, jog lesbietės įtakoja ir formuoja feminizmą, kelia grėsmę „priimtinam“ moters vaidmeniui viešumoje ir namudinėje aplinkoje. Kuriamas lesbiečių įvaizdis vertė jas slėptis.

1950 – 1959

Tai blogiausias dešimtmetis lesbietėms po II-ojo pasaulinio karo. Amerikiečiai pasmerkė homoseksualumą, buvo priimti atitinkami įstatymai. (JAV senatorius J. McCarthy pradėjo nuo komunistų „raganų medžioklės“ ir plėtėsi [toliau](#), ypač akcentuojant homoseksualus). Pop literatūra vaizdavo lesbietes kaip susigėdusias, linkusias į savižudybes. Knygos baigdavosi tuo, jog vyrai išgelbėdavo heteroseksualias moteris nuo lesbiečių. Tai paranojos laikai, lesbietės gyveno besislapstydamos, buvo persekiojamos FTB ir CŽV.

Kariuomenėje lesbietėms ėjosi dar blogiau nei civiliniame gyvenime. Buvo teigiama, kad lesbietės yra psichinės ligonės, seksualiniai vampyrai, kurie įtraukia nekaltas moteris kaip narkotikai. Tuo metu „medžioklės“ buvo įprastos: šnipinėjimai baruose, sporto klubuose, grasinimai pasakyti tėvams.

1960 – 1969

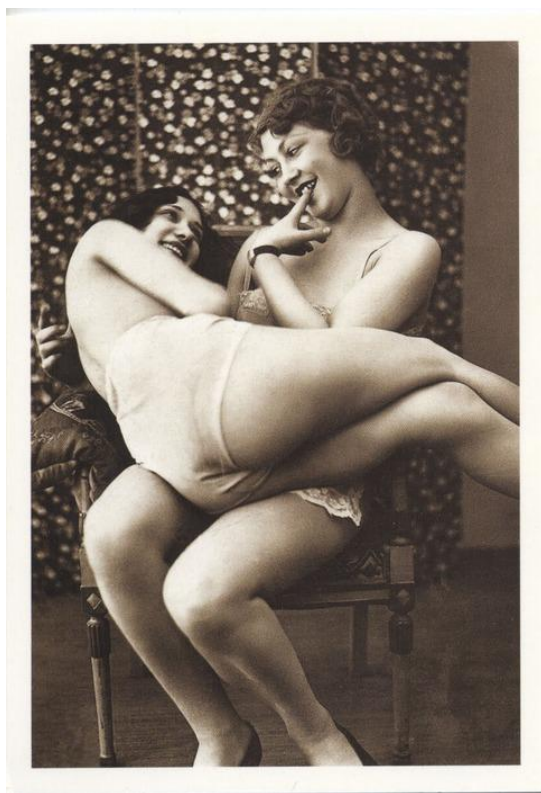
Ironiška, tačiau lesbiečių subkultūra stiprėjo ir augo persekiojimo sąlygomis. Moterys judėjo didelių miestų link, atsivėrė (medicinos ir politikos) karjerų galimybės, tokiomis sąlygomis formavosi socialinis ir seksualinis identitetas.

Darbo klasėje ryškėjo alkoholizmo problema. Tai reiškėsi kaip bėgimas nuo plačiai visuomenėje paplitusios homofobijos. Policijos rengdavo reidus į barus ar privačius vakarėlius, tęsėsi persekiojimai, pavardžių viešinimai spaudoje ar darbdaviams.

Klasinės kovos tarp lesbiečių sumažino *butch/femme* rolių svarbą. Vidurinioji klasė stengėsi įtikti visuomenei savo elgesiu ir išvaizda. *Butch* ėgijo agresorės, valdžios, kontrolės ir laisvės rolę.

Šiuo laikotarpiu išryškėjo du judėjimai už moterų teises: vienos moterys pripažino save gimusiomis lesbietėmis, kitos – vadino savo seksualinę orientaciją pasirinkimu kovoti prieš visuomenės požiūrius.

Po 1969–tųjų Stonewall riaušių, kurios atvėrė duris įvairioms publikacijoms, gėjų ir lesbiečių matomumui, sustiprėjo ir religinių organizacijų palaikymas.

1970 – 1979

Aštuntasis dešimtmetis – seksualinės išraiškos metas, kai lesbietės feministės lytinius santykius traktavo kaip politinį aktą, laikotarpis, kai moterys atsiskyrė nuo kairiųjų grupių dėl jų seksistinių pažiūrų.

Moterys feministės, tarp kurių buvo labai daug lesbiečių, kovojo prieš patriarchytą, veikė atskirai nuo gėjų bendruomenės. Feministinis judėjimas ne iš karto, tačiau veikė kartu su lesbietėmis, pradėjo organizuoti konferencijas, muzikos festivalius, kitas tik moterims skirtas veiklas/renginius.

Lesbiečių kultūra ir moterų kultūra tapo sinonimais: bendros knygos, muzika, moterų centrai, aborto klinikos, mokymo centrai. Daug dėmesio skirta atsikratant patriarchališkojo palikimo: naudojamos sąvokos *womyn*, *wimmin (moteris)*, *herstory (istorija)*.

1980 – 1989

Seksualinio tyrinėjimo laikotarpis. Atsirado knygos apie lytinį malonumą, atvertos erotikos prekių parduotuvės. Reklamose analizuojami gėjų poreikiai, tačiau lesbietės užėmė kitokią poziciją: lesbietės formavo santykius, pagrįstus prisirišimu ir atsidavimu, o ne kylančius iš geismo. Manoma, kad taip buvo dėl feministinių pažiūrų, siekiančių prieštarauti seksualinei agresijai, pornografijai, vyriškajam patriarchytumui. Nemažai feminisčių buvo įsitikinusios, kad lesbiečių seksas negali pabrėžti dominavimo ir kontrolės, seksualinio stimulo ar fantazijų įgyvendinimo.

Seksualumas buvo diskutuojamas viešose diskusijose, radikaliųjų pažiūrų atstovai skatino moteris išreikti savo seksualumą ir siekti seksualinės laisvės, kokią turi vyrai. Radikalai priešpastatė *butch-femme* roles įprastam suvokimui apie moteriškąjį seksualumą, skatino sąmoningą suvokimą, jog moterys turi teisę į savo seksualinius troškimus, aiškino, kad sadomazochistiniai santykiai neturi nieko bendro su smurtu, ir kad tai tėra seksualinis žaidimas, grindžiamas fantazija.

Didėjo lesbiečių matomumas bei įvairovė (amžius, odos spalva, šeimyninis statusas). Lesbiečių ir gėjų bendruomenės pradeda veikti kartu kaip politinė jėga.

1990 – 1999

Tai laikotarpis, kai įteisintas įsivaikinimas, kuriami LGBT švietimo tinklai, vyksta Gay Games (LGBT sporto varžybos), apeliacinis teismas pripažįsta homoseksualių partnerių teises lygias sutuoktinių teisėms. Bill'as Clinton'as – pirmasis prezidentas, pripažįstantis gėjų ir lesbiečių teises, Amerikos kariuomenėje priimta politika "Don't Ask Don't Tell".

Didėjo lesbiečių matomumas: prisiminkime Madonna and Sandra Bernhard „nuotykius“, Lily Tomlin and Jane Wagner atsivėrimą, o kur dar žymios lesbietės kaip K.D. Lang ir Mellisa Ethridge, Ellen DeGeneres laida, lesbiečių bučiniai televizijoje bei pirma homoseksuali santuoka seriale „Draugai“, ir pan.

2000 – 2010

Pirmosios civilinės sąjungos ir santuokos: 2004 m. Masačiusete, 2008 m. Konektikute, o 2009 m. Iovoje ir Vermonte bei 2010 m. Kolumbijos apylinkėse ir Niu Hampšyre legalizuota vienalytė santuoka. Mary Glasspool tapo pirmąja atvira lesbiete vyskupe, Mary Albing – pirmąja atvira lesbiete evangelikų bažnyčios pastore.

2006 m. detektyvė leitenantė Laurel Hester, diagnozavus jai trečiosios stadijos plaučių vėžį ir likus gyventi mažiau pusei metų, stojo į kovą, kad jos uždirbta pensija atitektų jos

partneri Stacie Andree. Laurel laimėjo bylą, o pagal šią istoriją buvo sukurtas dokumentinis filmas „Freeheld“, kuris 2008 metais gavo „Oskaro“ apdovanojimą „Geriausio trumpo dokumentinio filmo“ kategorijoje.

Dar nemažai būtų galima pasakoti apie praėjusio šimtmečio istoriją, sunkumus ir pasiekimus lesbiečių istorijoje. Pati užaugusi provincijoje, Kim Fox džiaugiasi, kad dabartinė karta turi daug daugiau galimybių – bendrauti, būti stiprios ir atviros. Trumpoje diskusijoje klausėme, kokie panašumai Amerikos ir Lietuvos lesbiečių istorijoje? Diskusijos dalyvės dalinosi pamąstymais, jog Lietuvą sunku lyginti su Amerika, nes ji turi unikalią savo istoriją. Lesbiečių istorija nebuvo dokumentuojama, todėl taip svarbu tam skirti dėmesio dabar, o kartu ir prisidėti, kad ši istorija egzistuotų, kad Lietuvos visuomenėje vyktų pokyčiai. Linkime, kad kitos šalies patirtis įkvėps ir mus susimąstyti, kuo galime prisidėti kuriant laisvą ir atvirą Lietuvos visuomenę.

Atsiprašome dėl galimų netikslumų. Jei norite šia tema padiskutuoti plačiau, o galbūt pasiūlyti savo temą ir paskaitą, rašykite el paštu: stipriosmoterys@gmail.com

Dėkojame Sandrai, Vilmai ir Laimai už pagalbą verčiant ir redaguojant.

 Stiprios ir laisvos moterys!